

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

M. Vitruvii ... De architectura libri decem

**Vitruvius
Frontinus, Sextus Iulius**

Argentorati, 1543

Cap. XI.

[urn:nbn:de:bsz:31-128539](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-128539)

licbria cum conceperint, à foetu ad partum non iudicantur integra, neq; in uenilibus ea cum sunt prægnantia, præstantur sana, ideo quod in corpore præseminatio crescens, ex omnibus cibi potestatibus detrahit alimentum in se, & quo firmior efficitur ad maturitatem partus, eò minus patitur esse solidum id ipsum, ex quo procreatur. Itaq; edito foetu, quod prius in aliud genus incrementi detrahebatur, cum ad disparationem procreationis est liberatum, in anibus et patentibus uenis in se recipit, & lambendo succum etiam solidescit, & redit in pristinam naturæ firmitatem. Eadem ratione autumnalitempore maturitate fructuum flaccescete fronde, ex terra recipientes radices arborum in se succum, recuperantur & restituntur in antiquam soliditatem. At uero aëris hyberni uis comprimit & consolidat eas per id (ut supra scriptum est) tempus. Ergo si ea ratione & eo tempore, quod supra scriptum est, cæditur, materies erit tempestiua. Cædi autem ita oportet, ut incidatur arboris crassitudo ad medullam medullam, & relinquatur, uti per eam exsiccescat stillando succus. Ita qui inest in his inutilis liquor effluens per torulum, non patietur emori in eo saniem, nec corrumpi materię qualitatem. Tum autem cum sicca & sine stillis erit arbor deiciatur, & ita erit optima in usu. Hoc autem ita esse, licet animaduertere etiã de arbutis. Ea enim cum suo quæq; tempore ad imum perforata castrantur, profundunt è medullis quem habent in se superantem & uitiosum per foramina liquorem, & ita siccescendo recipiunt in se diurnitatem. Qui autem non habent ex arboribus exitus, humores intra concrecentes putrescunt, & efficiunt inanes eas & uitiosas. Ergo si stantes & uiuæ siccescendo non fenescunt, sine dubio cum eadem ad materiam deiciuntur, cum ea ratione curate fuerint, habere poterunt magnas in ædificijs ad uetustatem uilitates. Eæ autem inter se discrepantes, & dissimiles habent uirtutes, uti robur, ulmus, populus, cupressus, abies, & cæteræ, quæ maxime in ædificijs sunt idoneæ. Namq; non potest id robur, quod abies, nec cupressus, quod ulmus, nec cæteræ easdem habent inter se natura rerum similitates, sed singula genera, principiorum proprietatibus comparata, alios alij generis præstant in operibus effectus. Et primum abies aëris habens plurimum & ignis, minimumq; humoris & terreni, leuioribus rerum naturæ potestatibus comparata, non est ponderosa. Itaq; rigore naturæ contenta, non

H 3 cito

Robur.
Ulmus.
Populus.
Cupressus.
Abies.

X I.

pus, quod
arbores fi
in frondes
um necessi
por a mu
licbria

cito fleſtitur ab onere, ſed directa permanet in cōtignatione. Sed ea quòd habet in ſe plus caloris, procreat & alit tarmitem, ab eoq; uitiatur. Etiamq; ideo celeriter accèditur, quòd quæ in eſt in eo corpore raritas aëris patens accipit ignem, & ita uehementem ex ſe mittit flammam. Ex ea autem antequam eſt exciſa, quæ pars eſt proxima terræ, per radices excipiens ex proximitate humorem, enodis & liquida efficitur: quæ uero eſt ſuperior, uehementia caloris e ductis in aëra per nodos ramis, præciſa alte circiter pedes. xx. & per dolata, propter nodationis duritiem dicitur

- Fuſterna.** eſſe fuſterna. Ima autem cum exciſa quadriſtuiujs diſparatur, eiecto torulo ex eadem arbore ad inſtina opera comparatur, et ſappinea uocatur.
- Quercus.** Contra uero quercus terrenis principiorum ſatietatibus abundans, parumq; habens humoris & aëris & ignis, cum in terrenis operibus obruitur, inſinitam habet æternitatem, ex eo, quòd cum tangitur humore, nõ habens foraminum raritates, propter ſpſſitatem non poteſt in corpore recipere liquorem, ſed fugiens ab humore reſiſtit, & torquetur & efficit in quibus eſt operibus, ea rimofa. Eſculus uero quòd eſt omnibus principijs temperata, habet in ædificijs magnas utilitates, ſed ea cum in humore collocatur, recipiens penitus per foramina liquorem, eiecto aëre & igni, operatione humidæ poteſtatis uitiatur. Cerrus, ſuber, ſigus, quòd pariter habent mixtionem humoris & ignis & terreni, aëris plurimum, per uia raritate humores penitus recipiẽdo celeriter marceſcunt.
- Fagus.** Populus alba & nigra, item ſalix, tilia, utex ignis & aëris ſatiat atq; humoris temperatæ, parum terreni habentes leuiori temperatura comparatæ, egregiam habere uidentur in uſu rigiditatem. Ergo cum non ſunt duræ terreni mixtione propter raritatem ſunt candidæ, & in ſculpturis commodam præſtant tractabilitatem. Alnus autem quæ proxima fluminum ripis procreatur, & minime materies utilis uidetur, habet in ſe egregias rationes, etenim aëre eſt & igni plurimo temperata, non multum terreno, humore paulo. Itaq; quia non nimis habet in corpore humoris, in paluſtribus locis infra fundamenta ædificiorum palationibus crebre fixa recipiens in ſe quod minus habet in corpore liquoris, permanet immortalis ad æternitatem, & ſuſtinet immania pondera ſtructure, & ſine uitij conſeruat. Ita quæ non poteſt extra terram paulum tempus durare, ea in humore obruta permanet ad diuturnitatem. Eſt autem maxime id conſi

considerare Rauennæ, quod ibi omnia opera, & publica & priuata, sub Rauennæ.
 fundamētis eius generis habeāt palos. Vlmus uero & fraxinus maximos Vlmus.
 habent humores, minimumq; aëris & ignis, terreni temperata mixtione Fraxinus.
 comparate: sunt in operibus cum fabricantur lentæ, & sub pondere pro
 pter humoris abundantiam non habent rigorem, sed celeriter pandant,
 simul autem uetustate sunt aridæ factæ aut in agro perfectæ, qui inest eis
 liquor stantibus, emoritur, fiuntq; duriores, & in commissuris & in co=
 agmentationibus ab lentitudine firmas recipiunt catenationes. Item Car Carpinus.
 pinus, quod est minima ignis & terreni mixtione, aëris autem & humo=
 ris summa continetur temperatura, non est fragilis, sed habet utilissimam
 tractabilitatem. Itaq; græci quod ex ea materia iuga iumentis compa=
 rant, quod apud eos iuga, Συρία uocitantur, item & eam Συρία ap=
 pellant. Non minus est admirandum de cupressu & pinu, quod ea haben
 Syria.
 tes humoris abundantiam æquamq; cæterorum mixtionem, propter hu=
 Cupressus
 moris satietatem in operibus solent esse pandæ: sed in uetustatem sine ui=
 Pinus.
 tijs conseruantur, quod is liquor, qui inest penitus in corporibus earum
 habet amarum saporem, qui propter acritudinem non patitur penetra=
 re cariem, neq; eas bestiolas, quæ sunt nocentes. Ideoq; quæ ex his gene=
 ribus opera constituuntur, permanent ad æternam diuturnitatem. Item
 cedrus & iuniperus easdem habent uirtutes & utilitates, sed quemadmo Cedrus.
 dum ex cupressu & pinu resina, sic ex cedro oleum quod cedreum dici=
 Iuniperus
 tur, nascitur, quo reliquæ res cum sunt unctæ, (uti etiam libri) à tineis Resina.
 & à carie non leduntur. Arborea autem eius sunt similes cupressæ fo=
 Oleum ce
 liaturæ, materies uena directæ, Ephesi in æde, simulachrum Diane & drum.
 etiam lacunaria ex ea, & ibi & in cæteris nobilibus phanis propter eter Simula=
 nitatem sunt facta. Nascuntur autem hæc arborea maxime Crete & A= chru Dia=
 phrice & nonnullis Syriæ regionibus. ne.

LACVNARIIVTI

communis generis figura.

Larix:

LXIX

Larix uero, qui non est notus nisi his municipibus, qui sunt circa ripam fluminis Padi, & littora maris Adriatici, non solum ob succi uehementi amaritate ab cario aut à tinea non nocetur, sed etiam flammam ex igni non recipit, nec ipse potest per se ardere, nisi (uti saxum in fornace ad calcem coquendam) alijs lignis uratur, nec tamen tunc flammam recipit, nec carbonem remittit, sed longo spatio tarde comburitur, quod est minima ignis & aëris è principijs temperatura. Humore autem & terreno materia spisse solidata non habes spatia foraminum, qua possit ignis penetrare, reijcitq; eius uim, nec patitur ab eo sibi cito noceri, propterq; pondus ab aqua non sustinetur, sed cum portatur, aut in nauibus, aut supra abiegnas rates collocatur.

AQVATILIVM RATVM
AFFIGVRATIO.

Larix

I Ea autem

Castellum
Larignū.

Ea autem materies quemadmodum sit inuenta, est causa cognoscere. Diuus Cæsar cum exercitum habuisset circa alpes, imperauissetq; municipijs præstare commeatus, ibiq; esset castellum munitum, quod uocatur Larignū, tunc qui in eo fuerunt, naturali munitione confisi, noluerunt imperio parere. Itaq; imperator copias iussit admoueri. Erat autem ante eius castelli portam turris ex hac materia, alternis trabibus transfuersis (uti pyra) inter se composita alte, ut posset de summo sudibus & lapidibus accedentes repellere: tunc uero cum animaduersum est alia eos tela, præter sudes, nõ habere, neq; posse longius à muro propter pondus iaculari, imperatum est fasciculos ex uirgis alligatos & faces ardentes ad eam munitionem accedentes mittere. Itaq; celeriter milites congesterunt. Postquam flamma circa illam materiam uirgas comprehendisset, ad cælum sublata effecit opinionem, uti uideretur iam tota moles concidisse. Cum autem ea per se extincta esset & requieta, turrisq; intacta apparuisset, admirans Cæsar iussit extra telorum missionem eos circũuallari. Itaq; timore coacti oppidani cum se dedidissent, quæ situm unde essent ea ligna, quæ ab igni non lederentur, tunc ei demonstrauerunt eas arbores, quarum in his locis maxime sunt copie, & ideo id castellū Larignū, item materies larigna est appellata. Hæc autem per Padum Raucinam deportatur, in colonia Fanestri, Pisuuri, Anconæ, reliquisq; quæ sunt in ea regione, municipijs præbetur, cuius materiei si esset facultas apporrationibus ad urbem, maxime haberetur in ædificijs utilitates, & si non in omnibus, certe tabule in subgrundijs circũ insulas si essent ex ea collocatæ, ab traiectionibus incendijs ædificia periculo liberarẽtur, quod ea nec flammam nec carbonem possunt recipere, nec facere per se. Sunt autem ea arbores folijs similibus pini, materies earum prolixa, tractabilis ad intestinum opus, non minus quàm sappinea: habetq; resinam liquidam mellis attici colore, quæ etiam medetur phthisicis. De singulis generibus, quibus proprietatibus è natura rerum uideantur esse comparatæ, quibusq; procreatur rationibus, exposui. Insequitur animaduersio quid ita, quod quæ in urbe supernas dicitur abies deterior est, quàm quæ infernas quæ egregios in ædificijs ad diuturnitatem præstat usus, & de his rebus, quemadmodum uideantur è locorum proprietatibus habere uita aut uirtutes, uti sint considerantibus apertiora, exponam.

Laricis de
scriptio.

DE ABIE

MONTIS Apennini primæ radices ab Tyrreno mari in Alpes Apenni-
 & in extremas Hetruriæ regiones oriuntur. Eius uero montis nus mons.
 iugum se circumagens, & media curuatura prope tangens oras maris
 adriaci, pertingit circuitionibus contra fretū. Itaq; citerior eius curuatu-
 ra, que uergit ad Hetruriæ Cāpaniæq; regiones, apricis est potestatibus,
 namq; impetus habet perpetuos à solis cursu. Vltior autē, que est pro-
 elinata ad superum mare septentrionali regioni subiecta, continetur um-
 brosis & opacis perpetuitatibus. Itaq; que in ea parte nascuntur arbo-
 res, humida potestate nutritæ non solum ipsæ augentur amplissimis magni-
 tudinibus, sed earum quoq; uenæ humoris copia repletæ turgentes liquo-
 ris abundantia saturantur. Cum autem excise & dolatæ uitalem pote-
 statem amiserint, uenarum rigorem permutantes siccescendo, propter rari-
 tatem inanes & euandæ, ideoq; in ædificijs non possunt habere diu-
 rnitatem. Quæ autem ad solis cursum spectantibus locis procreantur,
 non habentes interuenientium raritates, siccitatibus exuctæ solidantur,
 quia sol non modo ex terra lambendo, sed etiam ex arboribus educit hu-
 mores. Itaq; que sunt in apricis regionibus spissis uenarum crebritatibus
 solidatæ, non habentes ex humore raritatem, cum in materiam perdolan-
 tur, reddūt magnas utilitates ad uetustatem. Ideo infernates, quæ ex apri-
 cis locis apportantur meliores sunt, quàm quæ ab opacis de supernatibus
 aduehuntur. Quantum animo considerare potui de copijs, que sunt ne-
 cessariæ in ædificiorum comparationibus, & quibus temperaturis è re-
 rum natura principiorū habere uideatur mixtionem, quæq; insunt in sin-
 gulis generibus uirtutes & uitia, uti non sint ignota ædificantibus, expo-
 sui. Itaq; qui potuerint eorum præceptorum sequi præscriptiones, erunt
 prudentiores, singulorumq; generum usum eligere poterunt in operibus.
 Ergo quoniam de apparationibus est explicatum, in cæteris uoluminibus
 de ipsis ædificijs exponetur, & primum de decorum immortalium ædibus
 sacris, & de earum symmetrijs & proportionibus (uti ordo postulat)
 in sequenti perscribam.